

„Ez örökre ragadni fog” IADA

2005. május 25-27. között az IADA (Könyv-és Papírrestaurátorok Nemzetközi Egyesülete) a PNYME Restaurátor Szakosztályával közösen Nemzetközi Szimpóziumot rendezett Budapesten az Országos Széchényi Könyvtárban.

1. kép. Markus Klasz, a IADA elnöke

2. kép. Regisztráció (Takács Antónia és Nagy Teréz)

15 ország 184 szakembere vett részt ezen a magasszínvonalú konferencián, melynek témája: **ragasztás és leoldás a papírrestaurálásban**. Hazánkat 30 budapesti és vidéki könyvtár, levéltár, múzeum és magánműhely 90 restaurátora, könyvkötője, vegyésze képviselte. Két nap alatt 19 előadás hangzott el.

Május 25-én délelőtt a megnyitó beszédek után **Gabriella Beentjes** (Hollandia) tartott

előadást az állati eredetű ragasztók (enyvek) eredetéről, használatáról, alkalmazási technikákról. Többféle receptet adott közre, melyeket a korábbi századokban általánosan használtak.

A francia **Nguyen Thi-Phuong** a különböző zselatin-típusok megjelenési és ragasztási tulajdonságairól beszélt. Ennek a komplex terméknek a jobb megismerése lehetővé teszi a zselatin még eredményesebb felhasználását a papírrestaurálás területén.

A papírhasítás során a zselatint, mint kötőanyagot évtizedekig használták az ideiglenes megerősítés rögzítésére, mely folyamat végén a zselatint hagyományosan meleg enzim-fürdőben bontották le. **Anna Haberditzl** (Németország) és kollégái kifejlesztettek egy alternatív módszert a zselatin lebontására: bizonyos hőmérsékletre reagáló fehérjebontó enzimeket (proteáz) kötöttek szintetikus hordozóanyagokhoz. Az előadás az új enzim használatáról, alkalmazásáról és a felmerülő problémákról szólt.

Délután először ismét **Gabriella Beentjes** tartott előadást. Most a keményítő történetével foglalkozott. Elmondta, hogy az idők során milyen alapanyagokból (liszt vagy búzakeményítő) állították elő és hogyan változott a ragasztó készítésének módja.

P. Holl Adrien (Országos Széchényi Könyvtár) előadásában beszámolt arról, hogy milyen mikroszkópos vizsgálatokat végzett annak

3. kép. P. Holl Adrien

kimutatására, hogy a ragasztóanyag keményítő-e vagy állati enyv. A cél az volt, hogy ezzel a módszerrel – igen kevés mintából – biztonsággal megállapítható legyen a természetes eredetű ragasztóanyag és a növény fajtája, amelyből a keményítő készült.

Weronika Liszewska (Lengyelország) két japán poliszaharid ragasztóról a shofu-ról (búzakeményítő) és a funori-ról (tengeri mosztaból készül) beszélt, melyek tulajdonságait és öregedésállóságukat vizsgálta egy kísérlet-sorozatban. A funori-t a selyemrestaurálásban és leváló festékrétegek megerősítésére használják.

Jürg Schleuniger (Svájc) egy olyan új anyagról számolt be, ami kiválóan alkalmas matt festmények rögzítésére. A JunFunorit közvetlenül egy vörösalga-fajból kémiai finomítás útján nyerik és vízben oldódó fehér por formájában kapható. Tulajdonságai alapján a hagyományos természetes kötőanyagok kiváló kiegészítője.

Michaela Ritter (Svájc) három esettanulmányban gouache-képek különféle festékréteg-problémáit tanulmányozta. Ezeket a műtárgyakat mind sikerült megerősíteni JunFunori és tokhal-enyv együttes alkalmazásával.

Az érdekes és információkban gazdag előadások meghallgatása után este a restaurátorok banketten vettek részt.

Május 26-án délelőtt először **Bernadette van Beek** (Hollandia) tartott beszámolót egy országos felmérés eredményeiről, melyet a ragasztók használatáról holland papírrestaurátorok között végeztek. A következő ragasztótípusokra terjedt ki a vizsgálódás: keményítők, cellulóz-észterek, fehérjék és szintetikus polimerek.

Robert Fuchs (Németország) előadása áttekintést adott a papírrestaurálásban alkalmazott ragasztók különböző készítési és alkalmazási eljárásainak előnyeiről és hátrányairól. A bemutató kitért a jövőbeli fejlesztésekre is.

Christa Hofmann (Ausztria) előadása gouache képek rögzítőanyagainak összehasonlításáról szólt. Négyféle anyagot használtak: hidroxipropil-cellulóz (Kluacel), metil-cellulóz (Methocel A4C), zselatin (fotó-zselatin Rousselot) és halenyv (isinglass), melyeket ultrahangos párosítóval hordtak fel különféle papírra festett gouache kép minta-darabokra.

Jedert Vodopivec (Szlovénia) előadásának témája: a keményítők és metil-cellulózok (MC), mint felületkezelő anyagok összehasonlítása, hatása az öntött papír tulajdonságaira. A kapott eredmények alapján a rövidebb

láncú MC és a búzakeményítő alkalmazását ajánlották.

Karin Eckstein (Németország) egy barokk rajz-gyűjtemény konzerválási módszeréről, újrapaszpartuzásáról számolt be, amelyet a műtárgyvédelmi szempontok figyelembevételével sikerült megvalósítani.

Ádám Ágnes (Országos Széchényi Könyvtár) XVII. századi jegyzőkönyvek restaurálásáról tartott előadást. A meggyengült, megbarnult, kétoldalon megkaszírozott lapok kapcsán felmerül a kérdés: szükséges-e a régi javítások eltávolítása?

Délután először **Gönczi Péter** (Keszthely, Helikon Kastély Múzeum Kht.) előadásában a göttingeni Gutenberg Biblia kötéstáblájának restaurálásáról beszélt. Fehérjealapú ragasztóval egy szarvasbőr védőborítót ragasztottak

4. kép. Ádám Ágnes

5. kép. Gönczi Péter

az eredeti kötésre. A cél ennek eltávolítása, majd az eredeti kötés restaurálása volt.

Manfred Mayer (Ausztria) előadásának témája a pergamen alapozásának többszörös funkciója és elkészítési módja egyedi kézi kötések esetében.

6. kép. Kastaly Beatrix

Kastaly Beatrix (Országos Széchényi Könyvtár) *Szalai Veronikával* közösen kísérleteket végzett összetapadt mázolt papírok szétválasztására, melyek során meleg vagy forró víz, enzimek, oldószerek és pakolás alkalmazását próbálták ki.

Előadásukban e kísérletsorozatról számoltak be.

Anja Koschel (Németország) előadásában a carbopolos oldószer pakolások használatával foglalkozik az öntapadó ragasztószalagok, főleg a Filmoplast márkájúak eltávolítása érdekében. A kísérletek megmutatták, hogy a ragasztó felpuhítására a 2% toluol tartalmú carbopool pakolás a legeredményesebb.

Jane Down (Kanada) beszámolót tartott a CCI (Kanadai Konzerválási Intézet) „Ragasztószalagok és melegen rögzíthető fátýolpapírok” című kutatási programjáról. A szerző ismertette az analitikai vizsgálatok eredményeit.

A konferenciához kapcsolódott néhány hazai cég bemutatója, amelyek restaurálási anyagokat és eszközöket gyártanak vagy/és forgalmazznak.

Ezen kívül restaurálási esettanulmányokról készített poszterek színesítették az előadótérem előtti teret.

Május 27-én a külföldi vendégek az Országos Széchényi Könyvtár, a Magyar Országos Levéltár és a Hadtörténeli Intézet és Múzeum restauráló műhelyeit látogatták meg. Nagy volt az érdeklődés a magyarországi restaurálás iránt; a bemu-

7. kép. Műhelylátogatás

tatott restaurált vagy a munka közben látott műtárgyakon keresztül betekintést nyerhettek különböző konzerválási módszereinkbe.

A Nemzetközi Szimpóziium sikerrel zárult, a külföldi vendégek közül néhányan meghosszabítva itt-tartózkodásukat, a hétfőn Budapesten nevezetességeivel, szépségeivel ismerkedtek.

Csillag Ildikó
Országos Széchényi Könyvtár

A következő lapon mutatjuk be Farkas Csilla – IADÁN kiállított – poszterének részleteit.

Ókori papiruszok titkai

Az 1890-es évek végén Közép-Egyiptomban, a Nilus egyik mellékága mellett, az egykori Oxyrhynchus város romjain, egy szemétdömbben megbarnult papiruszdarabokat találtak. Elolvasni ugyan nem tudták a több mint 400 ezer töredéken lévő szöveget, de az esetleg bölcsőbb utókor számára gondosan elraktározták őket az Oxford Egyetem Sackler Könyvtárában. Szerencsére, mert az i.e. VII. és az i.u. III. század között keletkezett tekercsek szövegét most infravörös leképezéssel sikerült láthatóvá és olvashatóvá tenni.

Oxyrhynchus város virágkorát Egyiptom görög, majd római uralma alatt élte. Számos görög telepedett le a városban, magukkal hozva irodalmi szövegeiket. A papiruszokat, miután elhasználták, szemétdombra vetették. Ezeket találták meg a régészek. Statisztikai és tartalmi elemzések után kiderült, hogy a tekercseken ismert és ismeretlen Szophoklész-, Euripidész-, Hésziodosz- és Szappho-szövegek szerepelnek, de előkerült a ma alig ismert Archilokosz költőtől is harmincsornyi új szöveg, csakúgy, mint Szophoklész elvesztettnek hitt Epigonoí tragédiája. A kutatók ötmillió szó helyét tudták azonosítani. A papiruszokon nemcsak görög irodalmi művek olvashatók. Akadtak közöttük latin, héber, arámi szövegek is. Kutatók szerint keresztény evangéliumok is lehetnek közöttük, nagyon valószínű, hogy Máté evangéliumának legkorábbi változatát is sikerült azonosítaniuk.

Forrás: Népszabadság 2005. április 20.

P. É.

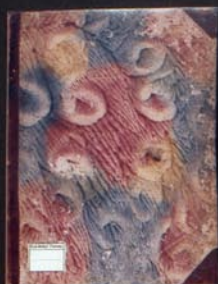
Poszterrészletek (IADA)

Farkas Csilla

RAGASZTÓANYAG, MINT A DÍSZÍTŐELEM HORDOZÓJA

ADHESIVE AS BEARER

KÉZI KEMÉNÍTŐS PAPIROK
MANUAL STARCHY PAPERS

DŰC-NYOMÁSOS PAPIROK
WOODRINT BLOCK PRINT PAPERS

Minta egy színnel
Pattern with one colour

Minta két színnel
Pattern with two colours

„Emléked örökké megmarad” Gyászjelentések restaurálása

Különleges megbízást kapott az Országos Széchényi Könyvtár 2003-ban a mormon egyháztól. A Plakát- és Aprónyomtatvány Tár gyűjteményében lévő összes gyászjelentésről és szomorúlevélről kértek másolatot.

Az 1802-től érvényes köteles-példány rendeletnek köszönhetően ez közel 800 ezer darab gyászjelentés feldolgozását jelentette. A jó minőségű másolatok érdekében ezeknek egy részét a különböző sérülések és hiányok miatt restaurálni kellett. Voltak közöttük penészesek, sárosak, összefirkáltak, szakadtak és hiányosak. Egyik nagyon jellemző hiba az volt, hogy a „lelkes” bélyeggyűjtők kivagdosták a postai bélyegeket.

A mormonok kívánságára nem csak a papírhiányokat kellett kiegészíteni, hanem az esztétikai összkép érdekében a fekete keretes

díszítéseket is. A kor szellemét, a rangot, a helyi hovatartozást, az elhunyt korát és foglalkozását sokszor tükrözték ezek a díszítések.

1. kép. Gyászjelentések restaurálás előtt

A fekete szín sokszínű árnyalata, a csíkok variálása, a sokféle nyomott mintázat (pl. virág-, levélmotívumok; kockás és pöttyös, hullámvonalas nyomatok), a matt és fényes feketeszín váltakozása és néha a síremlékszerű díszítések – mindez hihetetlenül sok variációt rejtett magában. A sarkok alakja (derékszög, vágott, kerekített) a csíkok száma és szélessége még tovább fokozta a változatosságot. A díszítőkeret nem csak fekete színű lehetett, hanem sötétbarna, sötétkék, gyerekeknél vagy fiatal anyáknál néha világoskék, rózsaszínű, illetve csipkés, néha arany és ezüst.

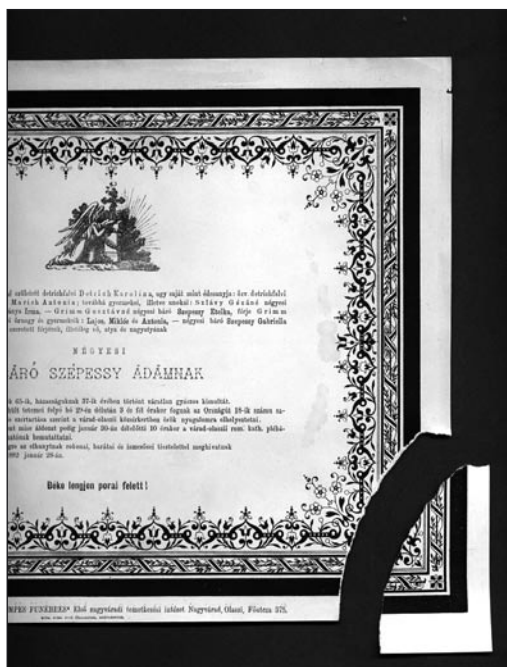
A papírok fajtája és minősége is nagyon változó, a legszebb merített papírtól kezdve a rossz minőségű világháborús papírokig különféle alapanyagokkal találkozhattunk. Voltak egész vékony selyempapírra nyomottak, damaszszerűek és majdnem kartonvastagságúak is. Méretük is különböző; a levelezőlap nagyságuktól a kihajtható A/3-as méretig szinte minden fajta előfordult.

A nyelvezet is híven tükrözi a kort, a fogalmazásuk pedig a legegyszerűbb szűkszavútól a pátoszos, sok információt tartalmazóig változott. A fordulatok közül álljon itt néhány: a boldogult „hült tetemeit” helyezik örök nyugalomra, „gyászos kimúltát” tudatják, vagy pedig az elhunytat itt és itt fogják „eltakarítani”.

Több darab is íródott idegen nyelven. Németül, franciául, szlovákul, olaszul stb., de találkozhattunk többnyelvű gyászjelentéssel is, mint például magyar-héber, magyar-német nyelvvel. Voltak olyan elhalálozott személyek is, akiknek többféle típust is csináltak. Előfordult egyszerűbb; a szűkebb családnak és a barátoknak szóló, valamint egy díszesebb, hivalkodóbb változat; ez utóbbi felsorolva a címeket, rangokat, kitüntetések, néha még a hátrahagyott anyagi javakat is. Találkoztunk olyan példánnyal is, ahol csak annyi állt az elhunyt nevéként, hogy „Pistikénk”, „Margitka”, de voltak ma már nem, vagy ritkán használt régies elnevezések, keresztnévek, mint például: „Gábornő”, „Ottónő”, „Györgynő”, „Szidónia”, „Polixena”, „Lykurg” és „Manó” stb.

A restaurálás mindig portalanítással és radirozással kezdődött, mivel a nagy tömegű anyag a majdnem 200 év alatt különböző

tárolási körülményeknek és többszöri költöztetésnek lett kitéve. Nagyon sok példányt kellett kimosni a különféle foltok és szennyeződések, illetve savtalanítani a papír savassága miatt. A nagyon gyenge, vékony, mállékony példányokat cellulóz alapú ragasztóval vékony japán papírra kásiroztuk meg. A szakadásokat japánpapírral, a hiányokat pedig az eredeti gyászjelentésekhez hasonló minőségű papírral

2. kép. Gyászjelentés pótlása másolattal

3. kép. Gyászjelentések restaurálás után

pótoltuk ki. A kiegészítéseket igyekeztünk a legjobbban, a leghűebben, megoldani. Erre két lehetőségünk volt. Az egyik esetben a duplum példányokon felüli darabokat „áldozta föl” a Tár és így lehetőségünk volt azok közül a sérülttel megegyező színű és mintájú széleket keresni és alkalmazni a javításokra. A másik esetben a sérült gyászjelentésről az eredetihez hasonló papírra fénymásolatot készítettünk és ennek ép részéből egészítettük ki a hiányokat. Ezután már csak a retusálás maradt, ami megint több problémát vetett fel. Nem csak a fekete szín különböző árnyalatai miatt, hanem, azért, mert sokszor a fényesség érdekében különböző lakkokat alkalmaztak felületkezelésekre, és azok a nedvesség hatására oldódtak, néhol ragadtak vagy bemattultak. Azért, hogy a javított rész optikailag ne üssön el az eredetitől, a retusálás különösen nagy figyelmet kívánt.

Ez a program nagyon összehangolt csapatomunkát igényelt. Először a könyvtárosok

összegyűjtötték a restaurálandó dokumentumokat, majd a restaurálás után azokat szigorú ABC sorrendben vissza kellett sorolniuk. A Mikrofilmtár feladata volt a másolatok elkészítése. Természetesen nemcsak a mormon egyház számára készültek másolatok, hanem a teljes gyűjtemény állományáról elkészült mikrofilmek ezután a kutatók rendelkezésére állnak a Könyvtárban.

Folyamatos és zökkenőmentes munkára volt szükség a gyászjelentések

A-tól Z-ig történő helyreállításához. A tizenhét restaurátor szakember minden más típusú, nem túl sürgős feladatot félretéve, két év alatt közel 9600 darab gyászjelentést hozott rendbe.

Kálmánné Horváth Ágnes
Országos Széchényi Könyvtár

A fotókat készítette:
Ádám Ágnes (OSZK)

Szakirodalmi csemegék az elmúlt századokból

Tallózás folyóiratokban

12-14. rész

A szakirodalmi csemegék között legutóbb különleges, leleményes termékeket találtunk, maradt is még a kínálatból, folytassuk ezekkel:

A papiros mint építő-anyag. Észak-Németország egyik legnagyobb épülete Hamburgban egy nemrég befejezett új szálloda, mely egészen fadeszkák keménységével bíró papirosdeszkákból épült. Ki gondolná, hogy ezen új építőanyag egyik főelőnye – tűzbiztossága? Ugyanis bizonyos vegyületekkel való telítés által állítólag nemcsak teljesen tűzmentessé tétetik az az anyag, hanem a rovarok károsításai ellen is biztosítatik.

Ezen oknál fogva különösen jó szolgálatot tehetne az amerikai tropikus vidékek lakóinak, nevezetesen ott, ahol bizonyos hangyafaj nagyobb faházakat is már egy hónap alatt pusztításával ugyszólván lerombolja. Feltéve,

hogy ily papiros-deszkák anyaga legnagyobb-részt fából állittatik elő – a mi valószínű is – úgy nem is kellene a papiros-deszkát a fa versenytársának tekintenünk.

(Erdészeti Lapok, 30. 3.sz., 1891. márc. 288. p.)

Semmi sem új tehát a Nap alatt. Ma is vannak ilyen anyagból dolgozó építőipari cégek.

A cellulosenak új értékesítési módjára vett szabadalmat az első magyar táviratsodrony- és horgonykötélgár (Perei és Schacherer). Ez pedig a villanyvezetőknek cellulose anyaggal való elszigetelése. A celluloséval elszigetelt sodronyok a bécsi cs. és kir. elektrotechnikus intézet által rövid idő előtt eszközölt részletes mérések szerint száraz állapotban mintegy huszszorosan, nedves állapotban

pedig közel százszorososan nagyobb elszigetelő képességgel bírnak, mint az eddig általános használatban lévő viaszos fagyapottal elszigetelt sodronyvezetékek. Az új elszigetelési mód kiterjedt gyakorlati alkalmazást nyer a m. kir. posta és távírda vezetékeinél, ujabban pedig a budapest-bécsi telephon budapesti állomásának átalakításánál is alkalmazásba vétetett.

(Erdészeti Lapok, 30. 4.sz., 1891. ápr. 388-389. p.)

Az Erdészeti Lapoknak ugyanebben az évfolyamában a következőket olvashatjuk:

A papiranyag a fának már jó ideje hogy versenytársa lett s azóta mindig szélesebb körű alkalmazásra talál. A finomabb fafaragványokat pl. eleinte ugyan a sajtolt fa-diszitmények váltották fel, de utóbb ezek helyett is sok diszitmény vagy disztárgy papiranyagból készült.

*Nagyobb jelentőségű a papiranyagnak az az alkalmazása, melyről a „III. Blatt der Erfindungen” hozott hírt. E szerint legújabban **söröshordókat** készítenek belőle, melyek állítólag a tölgyfa hordókkal teljesen kiállják a versenyt. A hordó előállításához papiranyaggá a feltaláló a Jersey City és Newark közt nagy mennyiségben növő, erős rostú fűvet dolgozza fel, melyet ezideig semmire se tudtak felhasználni.*

Egy vállalkozó már olyan gépet is állított elő, melynek segítségével a papiranyag-gyurmából naponta 600 hordót készít két munkás. A hordók belsejét olyan antiszeptikus anyaggal mázolja be, mely megmerevedése után egészen hasonló lesz a porcellánhoz, s amiatt azután a hordókat tisztogatni is könnyebb, meg nem is rothadnak el hamar. Állítólag ilyen hordót már több sörfőző használ – Amerikában.

(Erdészeti Lapok, 30. 10.sz., 1891. okt. 782-783. p.)

Tán csak nem energiafűvet használt fel az amerikai feltaláló?

A 20. század kezdetén 1901-ben az erdészeti szakirodalom új folyóirattal gazdagodott, megjelent a Magyar Erdész. Ennek a lapnak is volt lapszemle rovata, amelynek rögtön az 1. számában találhatunk papíripari témát.

Kukoricaszárból papiros. A.G. Winter rockfordi (Észak-Amerika) vegyésznek sikerült a kukoricaszár rostjaiból nagyon jó minőségű papirost előállítani. Ha ez a hír való, akkor cellulose gyárosaink hatalmas versenynek néznek elébe, mezőgazdáink pedig epedve várhatják, hogy a találmány hozzánk is mielőbb átszivárogjon.

(Magyar Erdész, 1. 1. sz., 1901. febr. 20. 11. p.)

„Átszivárogni” ugyan átszivárgott néhány tizesztendő után, de a mezőgazdáknak túl nagy haszna nem lett belőle.

A 3. Számban az Oesterreichische Landwirtschaft Zeitungból idéz a lap **Üveg helyett papiros a melegágyakon** címmel.

A közönséges melegágyakon használt üveglapok meglehetősen drágák és törés ellen nehezen védhetők meg, azért azok helyett részben az üveget papírral lehet pótolni. A farámák csak egész egyszerűen, minden vésés nélkül úgy készíthetők, hogy a papírlapokat kisebb szögekkel reájuk lehessen erősíteni. Kétség fehér, de amellett erős csomagolópapírost len- vagy faolajjal jó erősen átitatva, féllívnyi nagyságban ráerősítünk a ráamákra, s így a költségesebb üvegtáblák teljesen pótolva vannak, csak arra kell ügyelni, hogy tartós esőzések következtében a papírlapok be ne horpadjanak, s ezt elkerülendő a papiros alá még kis keresztléceket kell alkalmazni. A konyhakertészetnél ezek a papiroslapok teljesen beváltak, a talajnak túlságos felmelegedése által a palánták a túl gyors növés általi elgyengülésnek kitéve nincsenek s igen vidoran tenyésznek.

(Magyar Erdész, 1. 3. sz., 1901. márc. 20. 51. p.)

(Faolajnak az olajfa bogyóból készített rosszabb minőségű olajat nevezték)

21. számában (1901. december 20.) ezt írja a Magyar Erdész: **Papiros helyett aluminium**

Franciaországban egész komolyan próbálkoznak manapság azzal, hogy a könyveket papiros helyett vékony aluminium lemezre

nyomtassák, aminek tudvalevőleg nem árt sem a hőség, sem pedig a nedvesség és a könyvbogár meg az egér sem rághatja ki. Technikai tekintetben az eszme megvalósítását nem tartják lehetetlennek, mert az alumíniumlemez 1/250 hüvelyknyi vékonyságra is hengerelhető, hanem az ára bizonyára jóval nagyobb még a legfinomabb papirosénál is. Most legújabbán a British Aluminium Co. Igazgatója, kit e tekintetben véleményadás iránt megkerestek, a következő felvilágosítást adta. Ha az alumíniumot papirosnyi vastagságban hengerlik, akkor annak merevsége miatt legfőleggye egy négyszöghüvelyknyi lapot érhetnek el, ennél fogva teljesen ki van zárva, hogy az újságok vagy könyvek nyomtatásához lehessen használni. Levélpapirosnak, kártyának vagy pedig egész kis könyvecskének készítésére még használható volna, de miután a jobb fajta papirosnál 20-30-szorta drágább, nem igen pótolhatná azt.

A mai olvasóban elég sok megoldandó kérdés merül fel a fenti hírrrel kapcsolatban, nem csak a méret kérdése.

A Magyar Erdész 1. évfolyamának 1. számában (1900) a Magyar Fakereskedőből idéz: **Az erdők és a papírfogyasztás.**

Köztudomású dolog, hogy ma már legnagyobb részét fából készüln a papír, de kevesen vannak azok, akiknek csak sejtelve is lenne arról, hogy mennyi fát fogyasztanak az európai és amerikai papírgyárak. Némi fogalmat alkotandó, álljanak itt a következő, egy külföldi lap társunk által összeállított hiteles adatok: Az amerikai New-York-Herald napi papírszükségletének előállítására 200 teljesen kinőtt fa szükséges, melyekből 75-100 tonna papír készüln. Nevezett lap 1895-iki karácsonyi számához 270 tonna papír volt szükséges! A bostoni Globe szintén annyi papírt fogyaszt, mint a Herald, míg a párisi Petit Journal kétannyit, azaz 120 000 fát évente, ami egész erdőt jelent. Ha már most tekintetbe vesszük, hogy csak a hírlapok maguk milyen rengeteg mennyiségű papírt, illetőleg fát fogyasztanak, aggodalom fog el bennünket, vajjon nem vezet-e ez a minden képeletet

meghaladó papírszükséglet meglevő erdeink kipusztításához? Ez az aggodás azonban alaptalan. Kanada és Szibéria erdei, melyek minden 30-40 évben megújodnak oly roppant famennyiségeket szolgáltatnak, melyeket a papír- ipar, jóllehet rengeteg szükségletet kell fedeznie, kimeríteni még sem képes. Maga Quebec évenként 1/2 millió tonna papírfát képes szállítani beláthatatlan időközön át s a papír- ipar még akkor sem merítené ki a rendelkezésre álló faanyagot, ha a hírlapolvasó közönség megtízszereződne is. Ebből azonban kitűnik az is, hogy a papírárok felhajtására használt ürrügy, az anyaghiány, alaptalan s a kierőszakolt áremelés tényleg csak kartell útján volt elérhető.

Elgondolkozhatunk a „minden képeletet felülmúló papírszükségleten” az „alaptalan aggodáson” és a „hírlapolvasó közönség megtízszereződésén”. Vajon 100 év múlva mennyire lesznek mai jövődöleéseink igazak, vagy azokon is csak mosolyogni lehet majd?

Szintén a papír- ipar **fafogyasztásáról** találunk rövid hírt a 3. évfolyamban:

New-Yorkban, Bostonban, Chicagóban és Philadelphiában több olyan újság jelenik meg, melyek mindegyike évenként papírban annyi fát fogyaszt, mely körülbelül 16 000 hold területen nő. A papírgyáraknak faszükségletét elsősorban Canada fedezi, a hol jelenleg 48 nagyobb fűrésztelep van üzemben. Quebec tartomány maga 5 millió métermázsza papírost gyárt évenként.

(Magyar Erdész, 3. 2. sz., 1903. ápr 15. 37. p.)

Igen érdekesek ezek a hírek is, de jobban örülünk, ha saját országunkról találunk komoly statisztikai adatokat a papír- iparra vonatkozóan. **Telkes Simon** cikke **Magyarország faforgalma és a favámok** címmel az Erdészeti Lapokban jelent meg 1891. márciusában. Igen ismerős számunkra a cikk bevezetőjében leírt probléma:

Egészen pontosan meghatározni azt az értéket, melyet az erdei termékek s az erdészeti

ipar körébe tartozó tárgyak külforgalmunkban elfoglalnak, igen bajos volna, mert egyrészt nem épen könnyű megvonni a határt a közt, a mit erdei terméknek nevezhetünk és a közt, a mit nem foglalhatunk e név alá, és másrészt mert áruforgalmi statisztikánk sem oly részletes, hogy ez az elkülönítés szorosan fogantatható volna. (...)

E helyen el nem mulaszthatom rámutatni azon visszas állapotra, melybe nagy fagazdaságunk daczára, az erdei ipar egy fontos ágára nézve jutottunk, s a mely a következő számokból ki fog tűnni. A legujabb időben a fából készült cellulose mint pótlóanyag nagy mennyiségben használtatik a papiros-gyártásnál, és nélküle a nagy fogyasztásra szánt papiros ma már nem is készíthető. Ily körülmények közt azt gondolhatná az ember, hogy a vállalkozási szellem nálunk is, a hol oly nagy a papírfogyasztás, az erdei ipar ezen ágára vetette magát, hogy azt saját céljaira használja. E helyett azt látjuk, hogy a cellulose, mely noha itt is gyártatik, évről-évre nagyobb mennyiségben hozatik be, mint azt az ország m. kir. statisztikai hivatal következő számai mutatják:

az t.i., hogy míg mi majdnem egész behozatalunkat papirosanyagból Ausztriából hozzuk be, addig a mi kivitelünk legnagyobb része nem oda, hanem más országokba történik, mint ezt a következő számok mutatják:

	Behozatal		Kivitel	
	Ausztriából	Másországokból Ausztriába	Ausztriából	Másországokból Ausztriába
	métermázsákban			
1885-ben	10 527	259	6 681	985
1886-ban	18 363	305	2 652	11 888
1887-ben	19 968	727	2 438	10 680
1888-ban	29 349	106	1 876	18 451
1889-ben	31 640	50	5 236	17 880

A szerző ezeket az adatokat a szakemberek különös figyelmébe ajánlja. Ki volt **Telkes Simon**? 1845-ben született Szegeden, közigazda volt. Előbb a statisztikai hivatal tisztviselője, majd a kereskedelmi minisztériumban főszámtanácsos. Számos gazdasági, különösen iparügyi cikket írt magyar és német lapokba: társszerkesztője volt a Kereskedelmi Múzeum kiadásában megjelent Kiviteli Cím-tárnak.

Különös szemléletű cikket olvashatunk a Magyar Erdész 1903. decemberi számában:

Papiros anyag				
	Behozatal		Kivitel	
	mm	frt	mm	frt
1885-ben	10 786	162 000	7 666	192 000
1886-ban	18 668	280 000	14 540	364 000
1887-ben	20 695	310 000	13 118	328 000
1888-ban	29 455	442 000	20 327	508 000
1889-ben	31 699	475 485	23 116	578 000

Az emelkedő behozatal ezen öt esztendőben – sulyszerint – mindig túlhaladta a szintén emelkedő kivitelünket, mely noha az értékben nem nyer megfelelő kifejezést, évről évre még folyvást emelkedik.

Azonban az orsz. statisztikai hivatal kimutatásából, országok és államok szerint, még egy más, szintén különös körülmény is kiténik,

Magyar iparpolitika. Még Bánffy Dezső báró miniszterelnökségének idejében közölték napilapjaink azt a hírt, hogy **Turóc-Szent-Mártonban** nemzetiségi, magyarán: pánszláv célzattal cellulozegyárat terveznek, melyhez felsőmagyarországi tót túlzók és cseh és morva nagyiparosok adták a szükséges pénzt. A gyár részvénytársasági alapon tényleg létre is jött és minden munkagéppel felszerelve meg is kezdte volna a működést, ha a vízhasználati engedélyt sikerült volna megnyernie. Ezt

azonban a közigazgatósági hatóság állhatatosan megtagadta. Hiába próbáltak megmozdítani minden követ, az engedélyt meg nem kapták s így természetesen még csak meg sem kezdhették a munkát, mely víz nélkül el sem képzelhető.

Föltétlen dicséret illeti meg intéző körünket ezért a megtagadásért, melynek természetesen politikai háttere van. Mert ez a cellulozegyár valóságos fészke lett volna a magyarfaló panszlavizmusnak, mely e vállalatból kifolyólag csak még jobban szította volna a magyargyűlöletet, sőt aligha csalódunk, ha azt állítjuk, hogy a tulajdonképpeni főcél a pánszláv agitáció lett volna s a gyár csak ennek pénzzel bőven rendelkező eszköze. Hát ha a gyáralapítási engedélyt a törvény értelmében magyar honpolgároknak (mert alapítók gyanánt ezek szerepeltek) megtagadni nem is lehetett, talált a kormány módot arra, hogy kitephesse ezt a méregfogat: a vízhasználatot megtagadta, még pedig indokoltan.

A társaság, három rendkívüli közgyűlés után végre is belátva, hogy minden erőlködése sikertelen, most legutóbb megtartott negyedik rendkívüli közgyűlésében elhatározta, hogy a gyárat 1 310 000 koronáért eladja a Magyar Hitelbanknak, mely a vállalatot egyesíteni fogja a **zernesti cellulozegyárral** s így valószínű, hogy létesülni fog a magyar-osztrák cellulozekartell, melynek létrejöttét eddig a **nezsideri gyár** ellenállása hiúsította meg.

A kudarc talán megtaníjtja az illető pánszláv elemeket, hogy nemcsak egyenes, de kerülő úton sem fog nekik sikerülni gyűlöletes céljuk elérése. Köszönjük a magyar kormány még most is több mint nagyfokú loyálisának, hogy befektetett tőkéjüket megmenthetik, mert hiszen világos, hogy a hitelbank csakis felsőbb meghagyásra volt hajlandó a gyárat megváltani, szüksége erre a vállalatra bizonyára nem volt. A nagylelkűség megisméltése azonban aligha következnék be még egyszer. Jó lesz tehát, ha azok a jó urak előbb alaposan megfontolják, hogy hol és milyen alakban vesenek fészket magyar-gyűlöletüknek.

(Magyar Erdész, 3. 18. sz., 1903. dec. 15. 331. p.)

A szakirodalom nyugodt és úgy gondolná az ember, hogy politikától háborítatlan vizein evezve igen meglepődik az olvasó több mint száz év múlva is, ezt a cikket olvasván. Érdemes egy kicsit utánanézni, miért engedte meg magának az erdész szakma folyóirata ezt a cikket?

Bánffy Dezső báró, államférfi 1843-ban született Kolozsváron. Egyetemi tanulmányait befejezve vidéki gazdaságában dolgozott és csak 1875-ben kezdett a közügyekkel foglalkozni. Belső-szolnoki főispán, majd Szolnok-Doboka vármegye főispánja lett. A kormányzatára bízott területeken a nemzetiségi igazságokkal szemben erélyes, sőt kérelhetetlen szilárdsággal érvényesítette a magyar államhatalmat, s exponált állásában kétségtelenül Bánffy volt leghatározottabb képviselője a gyakorlati magyar politikai sovinizmusnak. 1892-ben a képviselőház elnöke lesz. A nemzetiségi kérdésben vallott programja meglehetősen népszerűséget szerzett nevének az országban, de a **Kossuth Lajos** temetéséről (1894) való tüntető távolmaradása éles és szenvedelmes hírlapi támadásokat váltott ki ellene. 1895-1899 között miniszterelnök volt. A kormányzati munka befejezése után is a nemzeti állam kiépítésének célja vezérelte őt élete végéig. 1911-ben halt meg.

A Révai nagy lexikon 18. kötete, amely 1925-ben jelent meg **Turóczszentmártonról** azt írja, hogy „Ipari vállalatai közül hajlított fabútorgyára, cellulozegyára és sörfőzője említendő”. A cellulózegyár tehát mégis megvalósult.

A **zernesti cellulózegyár** az akkori Fogaras vármegyében volt, papírgyárral együtt működött.

Végül a magyar-osztrák cellulozekartell létrejöttét meghiúsító **nezsideri gyárról** gondolta-e valaki, hogy a Neusiedl am See nagyközségben a Fertő-tó partján lévő gyárról volt szó.

T. ZS.